

Szent István államalapító királyunk ünnepén

(Bölöni Farkas Sándor naplóját forgatva...)

Vannak ünnepek, amikor egy unitárius lelkésznek nagyon el kell gondolkoznia, hogy miről is beszélhet. Példakép-ínséges életünkben úgy teszünk, mint Arany János „Azokkal időzőm, / akik máskor voltak, / Mit az élet megvon, / Megadják a holtak.” A 210 éve született **Bölöni Farkas Sándor** többnyire az Utazás Észak-Amerikában című művéért tartja számon a művelődéstörténet, nem méltatlanul. Ez a múltba-fordulás nem akar irodalomtörténeti okoskodás lenni, ez másoknak a tiszte, hanem egy gazdag élet tapasztalatainak felelevenítése, tanulságul a mának. Ezt nem a fent említett mű alapján teszem most, hanem egy sokkal bensőségesebb műfajból, az 1835–1836-ban írt naplótöredékéből vett gondolatai alapján. Ha valaki az irodalomtörténeti részre kíváncsi, megtalálhatja több lexikonban is, vagy az évek során kiadott műveinek kísérő szövegeiben. A Gondolkodó Magyarok sorozatban megjelent Naplótöredék hátlapján idézi a sorozatszerkesztő Szigethy Gábor Bölöni szándékát: „ezután életemnek nevezetesebb történeteit feljegyezzem, a tetteim, érzelmeim és történeteimből oly tárt gyűjtsek, hol az engemet érdekő múltat – legyen az jó vagy rossz – mint tükörben, még egyszer megpillanthassam”. Ebbe a tükörbe nézzünk bele mi is, hogy hogyan is állunk ma szabadelvű vallásosságunkkal (nem liberállal!), nemzeti öntudatunkkal, hazaszeretetünkkel, a hatalommal való kapcsolatainkkal és másokkal. Mindez belefér, sőt szükséges foglalkozni ezekkel államalapító királyunk ünnepe környékén. Felütésnek idézem: „Nincs fájdalmasabb s szerencsétlenebb helyzet, mint midőn önkényű uralkodás alatt is valakinek lelkében a józan szabadság érzelme mégis felébredhet s kifejlődhetik, s fojtogatni kell kebelében a titkos szép lángot, és pedig reménytelenül”. A Bölönitől vett idézetek mérlegelésénél nagyon fontos figyelembe venni a kort, amely nem kímélte a szabadon gondolkodókat semmilyen területen, amely nem sajnálta kötelet és puskagolyót vagy a börtönökben való elrothadást azoktól, akiknek lelkében a „józan szabadság érzelme mégis felébredhet s kifejlődhetik”. A Világost virágzó Habsburg uralom ellen így ír, amikor Ferenc császár meghal (a mai Habsburg-bűvöletben élőknek figyelmeztetés!): „Te, ki a menedéért esdeklő szabadságot küszöbödől elrugdostad! Egy nemzetnek örömeit megmérgeztetted! A hazáért dobogó szíveket jégkezeiddel marcangoltad! Ki az ifjúságnak poétai álmait rablánczörgetéssel rebentetted fel! Az érényt ostonnal üldözted! Te, ki az elnyomatásban nyögött észnek felreppenését porázoddal rángattad vissza, – és ki – még az imádság útját is elállottad! Atok legyen emléken, vad zsarnok! Káromkodjék a magyar, midőn nevedet említi – és pökjék sírodra!” És még évek múlva jön Világos, Arad és Ferenc József! Biztos, ha megéri, neki is juttattak volna egy kötelet vagy golyót. Nemzeti öntudata, székelysége se volt csak cifra szűr! Wesselényitől való (aki nagyon jó barátja volt!) búcsúzása után ilyen gondolatokat fogalmaz meg. Tűzijátékokra, pörköltfőzésekre, virsli évésre és sör ivásra alapozó nemzeti öntudatban sínylődő nemzedékünknek eszméltető kellene legyen: „Fájt nemzetemnek hátramaradta, demoralizáltsága, nyomatása és elmecsevészett-sége... gyerekkorom óta örökös vágyam, törekedésem, álmom, minden érzetem s gondolatom csak az volt, hogy e nemzet felemelkedjék... utáltam minden privilégiumot, monopóliumot és megkülönböztetést... tettel, szóval s írásaimban terjesztettem min-

den democratai elvet... vérzett szívem hazámbeli embertársaim egy részének rabszolgai nyomatásán, mellettök harcoltam a feudalizmus ellen, s az egész nemzet kivétel nélkül egyforma szabadnak óhajtottam... hazám nyelvéért éltem, haltam... gyűlöltem a hideg cosmopolitismust, amely a nemzetiségnek legnagyobb métélye... megvettem azokat, s bosszúsan gyűlöltem, kik nemzetem eléhaladtát, mivelődését és nyelvét akadályoztatták... hálátlan cudaroknak tartottam, kiknek nem a nemzeti nyelv volt szívök és társalkodások nyelve... Kacagtam az uralkodás kegye és fénye után alacsonyul mászókat”. Vallásossága is erős támpont lehet a mai tisztátalan összevisszaságban saját egyházunk hitfelfogásának tekintetében. Vallásossága mélyen összhangban van és együttműködik nemzeti öntudatával, amikor Jézusról így vall: „Jézus talán nem is akart az egész emberiségnek... generális vallást alkotni. Az ő szemei előtt csak elnyomatott hazája állott. Láttá, hogy a zsidó papság vallásos szemfényvesztései által demoralizálta a népet, vakságban, s szellemi rabságban tartja, hogy annál önkényesebben uralkodhassék... tudta, hogy a hazát csak erkölcsi erő emelheti fel! A pozitív vallás érdekében a vallás reformját követeli. A vallásos szabadelvűség talajáról kell ki a jézusi helyettes elégtétel tana ellen, ami még tetten érhető az 1638-as dési egyezség hatásaként az egyházunkban is: „...semmi sincs nagyobb akadályára az erkölcsi törekedésnek s a lélekismeret tisztában tartásának, mint a vallásnak... ravaszul s elfacsarva magyarázott elve, hogy Jézus a mi bűneinkért szenvedvén, az Istenek kegyelméből és irgalmából, bűneink megbocsátatnak, ha szorgalmasan imádkozunk s a vallásos ceremóniákat megtartjuk. ... s ezt igen szorgalmasan trombitálják a papok, cathecésisek és theológiák. Ez a rosszul magyarázott elv az, amely a lélekismeret józan, de komoly hangja és üldözése elől széles asilumot (menedéket) nyit a vétkesnek”. Egészen sajtós, de ma is mértékadó lehet a vallásos meggyőződése, amit így foglal össze: „Az emberiség legundokabb fajzatának tartottam a vallásos bigottakat, bármely felekezetből is legyenek, s csúfság s megvetés tárgyává kívántam tenni. Gyűlöltem a papságnak azon faját minden vallásban, mely a polgári élettől különvált státust akar formálni; a józan philosophiát, az elmének szabad reptét s a polgári szabadságot örökösen tipró ezen hydrát egész erőmből kívántam letapodni. Én Istenemet nem imádtam vakon, s nem azoknak írásuk és tanítmányuk szerint, kik éppen olyan tehetetlenek, mint én. Istentől nem rettegettem, neki nem hízelkedtem, előtte nem mászkáltam, gyerekkorom óta formába öntött imádsággal soha nem folyamodtam hozzája, hanem jóllétem vagy bánatom közt, templomban vagy mezőn, midőn csupa önkéntes sugallás által jött, felsőhajtottam, lelkemet egészen kitártam előtte s folyamodtam hozzája, mint legmeghittebb barátomhoz... Én tisztán állok Istenem és lelkiismeretem előtt. Nem akarom szégyenleni magamot önmagam előtt, és soha meg nem tagadom eddigi érzésem s gondolkodásom módját”.

2005. évünk ünnepes augusztusában álljon itt még Wesselényi Miklósnak, Bölöni jó barátjának bizakodása, amikor méltatta az Amerikából hazatérő demokrata munkáját: „E magvak máris csíráznak, s egykor bizonyára óriási fákká növekednek”. 170 éve csíráznak, segítsünk mi is, hogy fákká növekedhessenek.

B. L.